STATELE DIN SUD-ESTUL EUROPEI LA SFÎRŞITUL SECOLULUI AL XIX-lea ŞI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-lea

Războiul din 1877—1878. Situaţia politică a statelor din Peninsula Balcanică după Congresul de la Berlin din 1878. În anii 1875—1876, în Peninsula Balcanică au izbucnit răscoale ale bulgarilor şi sîrbilor împotriva Turciei. Urmărind să obţină supremaţia în această parte a Europei, Rusia a căutat să vină în ajutorul răsculaţilor. Dar ca să ajungă în Balcani, armata rusă trebuia să treacă prin România. Între România şi Rusia s-a încheiat o *convenţie:* guvernul român îngăduia trecerea trupelor ruseşti prin ţara noastră, cu condiţia de a i se respecta integritatea şi independenţa. Aflînd de această convenţie, turcii au bombardat oraşele româneşti de pe malul Dunării. Artileria română din *Calafat* a răspuns, *bombardînd Vidinul.* Aşa a început războiul ruso-româno-turc din 1877—1878.

În aceste condiţii, într-un entuziasm general, la 9 Mai 1877 guvernul ţării a proclamat independenţa de stat a României.

Luptînd pe plaiurile Bulgariei, alături de armata rusă, armata română a consolidat independenţa ţării şi a adus o contribuţie importantă la eliberarea poporului bulgar. În bătăliile de la *Plevna, Griviţa, Rahova, Smîrdan* şi *Vidin,* ostaşii români şi ruşi, cărora li s-au alăturat şi voluntarii bulgari, au săvîrşit acte de mare şi neuitat eroism. Armata rusă a trecut Munţii Balcani, apropiindu-se de Istanbul. Sultanul a fost nevoit să încheie pace.

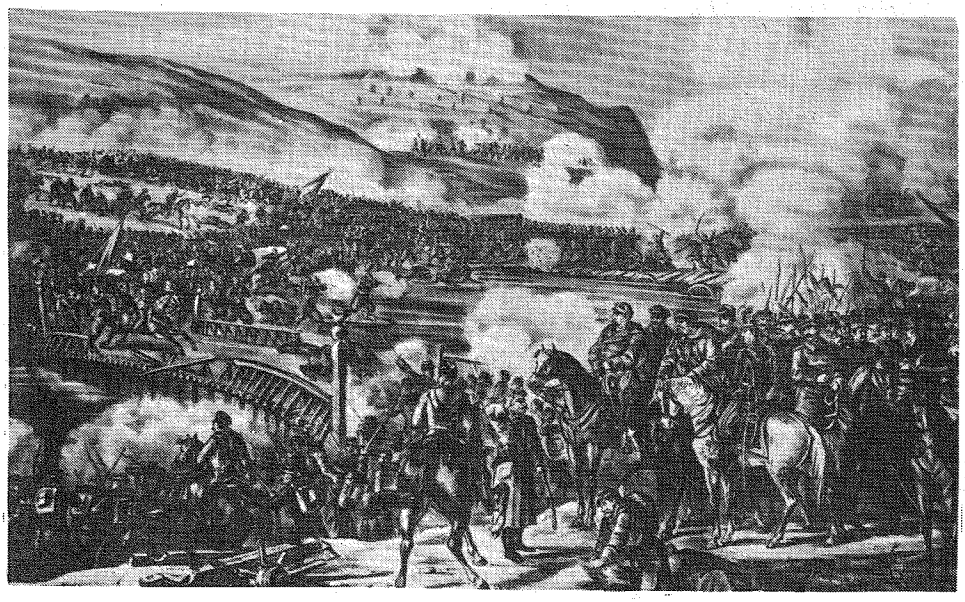

Capitularea armatelor turceşti la Plevna.

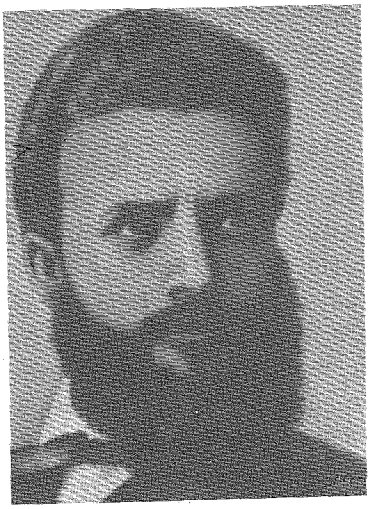

HRISTO BOTEV şi VASIL LEVSKI, eroi ai luptei pentru libertatea şi independenţa poporului bulgar.

Prin tratatul de la *Berlin* din anul 1878, marile puteri au recunoscut independenţa României şi i s-au restabilit drepturile asupra Dobrogei, vechi teritoriu românesc. Prin aceasta i s-a asigurat ieşirea directă la Marea Neagră. De asemenea, Congresul de la Berlin a recunoscut independenţa Serbiei şi Muntenegrului. Bulgaria devenea autonomă dar o parte a poporului bulgar continua să rămînă sub stăpînire otomană. Deşi înfrînt, *Imperiul otoman* a rămas în continuare cu întinse posesiuni în Balcani, ca: *Rumelia, Tracia, Macedonia, Albania* şi *Creta*. În schimb, *Bosnia* şi *Herţegovina* treceau sub administraţia Austro-Ungariei, care în 1908 le va anexa. *Insula Cipru* revenea Angliei.

În anul 1885, în urma unei răscoale antiotomane, Rumelia s-a alăturat Bulgariei; în 1908, Bulgaria s-a proclamat independentă.

Dezvoltarea economico-socială a statelor balcanice. Cucerirea independenţei a permis dezvoltarea mai rapidă a economiei capitaliste în ţările balcanice. Guvernele acestor ţări au adoptat legi prin care acordau credite şi avantaje capitaliştilor care deschideau întreprinderi noi şi care împiedicau pătrunderea mărfurilor străine. Ca urmare, s-a intensificat exploatarea minieră şi a crescut numărul fabricilor; s-au construit primele căi ferate, noi şosele, porturi şi s-a lărgit comerţul intern şi extern. S-au înfiinţat bănci care finanţau economia.

În România, datorită legilor protecţioniste adoptate în acest timp, a crescut considerabil numărul fabricilor în industria alimentară, forestieră, textilă şi petrolieră. S-a extins mult reţeaua de căi ferate, iar porturile Constanţa, Brăila, Galaţi, Giurgiu au fost modernizate. În preajma primului război mondial, România era cea mai avansată ţară din sud-estul Europei.

În Bulgaria şi Serbia s-a dezvolat extracţia minieră şi unele întreprinderi metalurgice, dar mai ales fabrici de prelucrare a produselor agricole. În Grecia s-au construit şantiere navale şi a înflorit navigaţia maritimă comercială.

Turcia a rămas feudală şi absolutistă pînă în anul 1908, cînd a avut loc o *revoluţie burgheză a „junilor turci"*, cum se numea partidul tinerei burghezii turce. Ei au dat Turciei o Constituţie şi au făcut unele reforme burgheze, care au favorizat dezvoltarea capitalismului şi în economia Turciei.

Cu toate acestea, la începutul secolului al XX-lea, ţările balcanice se aflau încă în prima fază de dezvoltare a capitalismului. Mai mult, industria, transporturile, băncile erau dependente de capitalul străin: englez, german, austro-ungar, francez, iar unele teritorii naţionale ale popoarelor balcanice se aflau încă sub stăpîniri străine.

Momente mai însemnate ale dezvoltării mişcării muncitoreşti şi ale luptei ţărăneşti.

ghezia acestor ţări şi a restrîns poziţiile moşierimii în viaţa economică şi politică, fără ca s-o înlăture. În acelaşi timp se forma proletariatul, care, deşi în număr mic, era foarte activ şi se afirma prin lupta sa, ca cea mai înaintată forţă a societăţii. Venind în legătură cu învăţătura marxistă, proletariatul s-a organizat în *cercuri muncitoreşti marxiste,* care au desfăşurat o intensă activitate profesională şi politică.

Cercurile s-au unit apoi în *partide socialiste:* în 1891, în Bulgaria; în 1893, în România; în 1901, în Serbia. Partidele socialiste muncitoreşti din Balcani întreţineau legături strînse şi colaborau în lupta pentru eliberarea socială şi naţională a popoarelor lor. De asemenea, ele colaborau cu celelalte partide ale Internaţionalei a II-a, aducîndu-şi contribuţia la dezvoltarea mişcării socialiste internaţionale. Cînd va izbucni primul război mondial aceste partide se vor plasa pe poziţii juste, antirăzboinice.

1907 — pictură de Octav Băncilă.

Ţările agrare, în care se menţineau rămăşiţe feudale, ţările balcanice au fost confruntate cu numeroase frămîntări ţărăneşti. Cea mai puternică din ele a fost *răscoala ţăranilor din 1907* din România. Lipsiţi de pămînt, majoritatea ţăranilor români lucrau în arendă pămîntul moşieresc. Arenzile erau foarte mari. Impozitele mari către stat şi nedreptăţile la care-i supuneau primarii şi

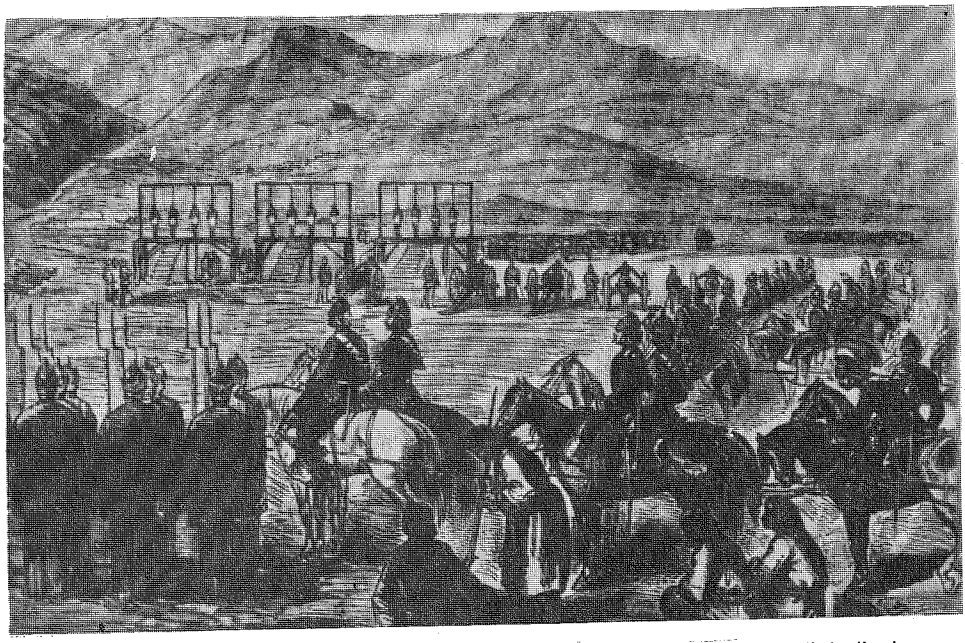

Trupe coloniale engleze executînd prin spînzurătoare pe revoluționarii indieni.

După înăbușirea Marii răscoale, englezii au intensificat exploatarea Indiei. Pentru a profita cît mai mult de bogățiile ei, au construit fabrici, căi ferate etc. Dezvoltarea industriei a contribuit la formarea burgheziei și a proletariatului indian. Aceste clase noi, cu o conștiință națională mai avansată, au intensificat mișcarea de eliberare națională. În fruntea luptei

Intervenția brutală împotriva răscoalei boxerilor.

de eliberare se afla partidul numit *Congresul Național,* precum și conducătorul său *Mahatma Gandhi,* mare gînditor și om politic.

SUN Yi-xian, organizatorul revoluției chineze, 1911—1913.

China. Începutul dezvoltării capitaliste și lupta imperialiștilor străini. China era un stat feudal absolutist. Capitalismul a început să se dezvolte abia la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd s-au înființat primele fabrici și s-au construit primele căi ferate. Pentru pregătirea cadrelor necesare s-au înființat școli și institute superioare de învățămînt.

Dezvoltarea capitalismului chinez se făcea însă foarte lent: în agricultură se păstrau încă relațiile feudale, imperialiștii străini dețineau poziții importante în economie și voiau să mențină China ca sursă de materii prime și piață de desfacere pentru produsele lor. Mai mult, în 1894—1895 a fost atacată și înfrîntă de Japonia, căreia a trebuit să-i cedeze insula *Taiwan* și o mare despăgubire de război.

Profitînd de slăbirea Chinei, imperialiștii din Anglia, Franța, Germania și Rusia au dezmembrat-o, luîndu-i fiecare părți din teritoriu, pe care le-au transformat în adevărate colonii.

Nemaiputînd răbda exploatarea, poporul chinez s-a ridicat, în anul 1900, atît împotriva imperialiștilor străini, cît și împotriva feudalității chineze. Europenii i-au numit pe răsculați *boxeri,* iar răscoala lor, *răscoala boxerilor.* Opt țări capitaliste au trimis trupe pentru reprimarea răscoalei boxerilor.

Revoluția burghezo-democratică din China, 1911—1913. Deși a fost înfrîntă, răscoala populară a boxerilor a zdruncinat feudalitatea chineză. Tot mai puternice, burghezia și proletariatul chinez au intensificat mișcarea antifeudală și anticolonialistă.

În fruntea mișcării se afla partidul *Liga Națională Revoluționară,* condus de luptătorul revoluționar-democrat *Sun Yi-xian.* În anul 1911 mișcarea s-a transformat într-o *revoluție burghezo-democratică,* care a cuprins întreaga Chină. Împăratul a fost răsturnat, iar China a devenit Republică. Puterea a fost acaparată de burghezie, în alianță cu moșierimea, care au colaborat, în continuare, cu imperialiștii străini.

LECTURĂ

Mahatma Gandhi: „voi lupta pentru o Indie în care oamenii cei mai săraci să simtă că este într-adevăr ţara lor, în construirea căreia ei să aibă cuvîntul hotărîtor, pentru o Indie în care să nu existe o clasă de oameni de sus şi o clasă de oameni de jos, pentru o Indie în care toate comunităţile să trăiască într-o înţelegere deplină... Femeile se vor bucura de aceleaşi drepturi ca şi bărbaţii... Aceasta este India visurilor mele".

Omul politic J. Nehru scria despre Gandhi: „Gandhi, care avea o uimitoare energie, încredere în sine şi o neobişnuită forţă spirituală, care năzuia spre egalitate şi libertate pentru toţi, dar care pornea în toate acestea de la interesele celor săraci, a fermecat parcă masele de indieni şi le-a atras spre el ca un magnet. Acestora li se părea că el uneşte trecutul cu viitorul şi că, datorită lui, prezentul întunecat reprezintă un fel de treaptă de trecere spre acest viitor de viaţă şi de speranţă".

Veteranul mişcării revoluţionare în China a fost Sun Yi-xian. El a înfiinţat organizaţia Liga Naţională Revoluţionară, al cărei program era: „Izgoniţi-i pe manciurieni (împăraţii care erau din Dinastia manciuriană) din ţară, refaceţi China, întemeiaţi o republică şi egalizaţi proprietăţile funciare" (egalizarea proprietăţilor funciare însemna socializarea pămîntului).

ÎNTREBĂRI

— Cum s-a desfăşurat lupta social-politică din India în a doua jumătate a secolului al XIX-lea? Dar în China?
— Care era Programul Ligii Naţionale Revoluţionare din China?

AMERICA LATINĂ

După scuturarea dominaţiei spaniole, cucerirea independenţei şi desfiinţarea sclaviei, economia celor 20 de state ale Americii Latine a cunoscut o oarecare înviorare. S-a intensificat exploatarea minieră şi s-au înfiinţat fabrici de prelucrare a produselor agricole şi animaliere. S-a înviorat comerţul extern. Baza economiei a continuat să fie agricultura şi creşterea animalelor. Starea de înapoiere se datora faptului că se menţineau marile latifundii, erau dese frămîntări interne, războaie interamericane şi o dependenţă de capitalul străin: englez, german şi, mai ales, nord-american.

Mexicul. Încă din anul 1824, Mexicul s-a proclamat *Republică federativă,* avînd în frunte un preşedinte şi un Parlament cu două camere.

Progresul Mexicului a fost frînat însă de amestecul străin; astfel, Statele Unite i-au impus războiul din 1846—1848, după care California, Texasul şi Noul Mexic au trecut la S.U.A. Cel care a reorganizat Mexicul a fost preşedintele *Benito Juarez* (1861—1872); el a suspendat plata datoriilor externe şi a făcut o serie de reforme cerute de popor. S-au opus Franţa si Anglia, care au debarcat trupe şi au vrut să transforme Mexicul în colonie. Dar forţele populare au izbutit să alunge armatele străine în 1867.

Țăranii s-au răsculat deseori pentru împărțirea marilor domenii particulare și bisericești. Cea mai de seamă răscoală a fost condusă de *Emiliano Zapata.*

Pe baza marilor sale bogății miniere: aur, argint, cupru, petrol, Mexicul și-a creat o industrie proprie. Economia sa era însă dependentă, în mare măsură, de capitalul nord-american.

Argentina. După proclamarea independenței (1817) și Argentina a trecut printr-o perioadă de frămîntări interne. Constituția adoptată în anul 1853 organiza țara ca *Republică federală,* condusă de un președinte ales pe 6 ani și un Parlament bicameral.

Între anii 1868—1880 s-au înfăptuit reforme care au contribuit la înflorirea economică și culturală a țării. Ramura principală a economiei era agricultura și creșterea animalelor. Cultivau grîu, porumb, viță-de-vie etc. Industria cuprindea fabrici alimentare, textile și de pielărie. Exporta în țările europene mari cantități de cereale, vite, conserve, piei, lînă, vinuri. Rolul principal în economia Argentinei îl avea capitalul englez.

Brazilia. Brazilia și-a păstrat conducerea monarhică și după cucerirea independenței (1822). Mișcarea republicană s-a lărgit însă, și în anul 1889 împăratul Pedro al II-lea a fost detronat. Prin Constituția din 1891, Brazilia devenea o *Republică federativă,* cu un președinte și un Parlament bicameral.

Dispunînd de mari zăcăminte de fier, huilă, aur, argint, în Brazilia s-a dezvoltat, cu capital străin, german și nord-american, industria extractivă și metalurgică. Economia Braziliei era, în general, o economie agrară producătoare de cafea, cacao, trestie-de-zahăr, tutun, bumbac, grîu, porumb și arbori de cauciuc. Menținerea marilor latifundii, cele mai întinse din lume, împiedica dezvoltarea agriculturii și a economiei braziliene.

În urma unor răscoale, *Cuba* a intrat în sfera de influență a S.U.A., care a declarat război Spaniei și a proclamat această insulă Republică independentă. Dar, după cîțiva ani, nord-americanii s-au instalat în Cuba, răpindu-i libertatea economică și politică.

AFRICA

Exploatarea și supunerea completă a Africii. Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, s-a desăvîrșit explorarea și cunoașterea Africii. Călători englezi, francezi, germani, ruși au explorat mai ales regiunile puțin cunoscute ale Africii ecuatoriale. S-a remarcat englezul *D. Livingstone* (1840—1873) și americanul *H. Stanley* (1870—1880). Acesta din urmă, ajutat de capitaliștii belgieni, a traversat în 999 de zile Africa ecuatorială, de la Oceanul In-

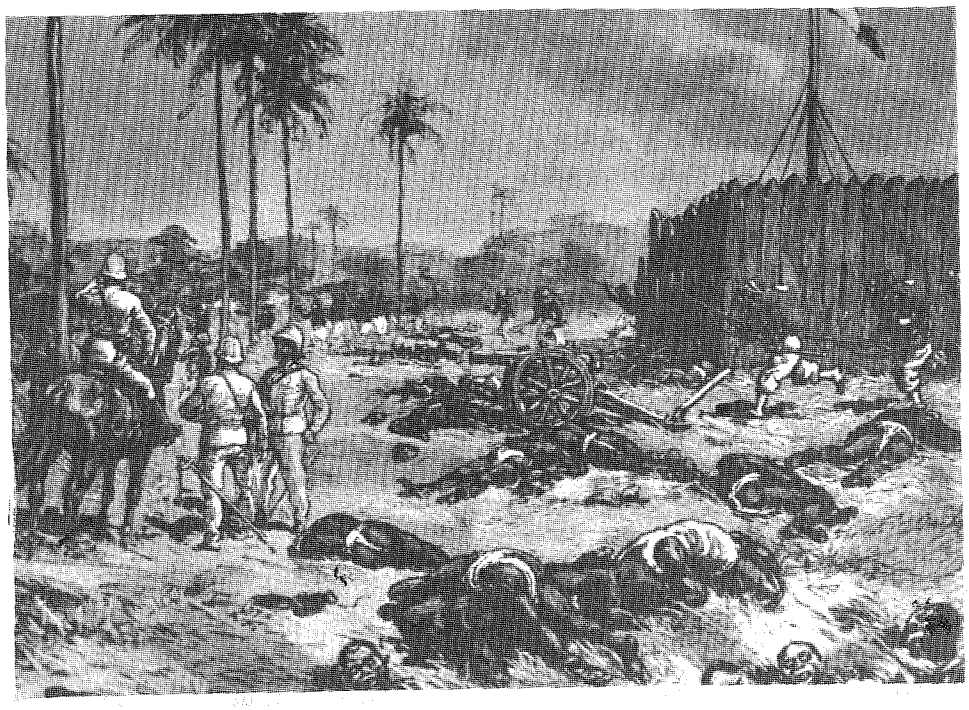

Lupte duse de francezi pentru cucerirea unei colonii în Africa.

dian la Oceanul Atlantic. Prin aceasta, contribuia la cunoaşterea bazinului fluviului Congo şi a afluenţilor lui şi aducea Belgiei o colonie din cele mai bogate.

Paralel cu explorarea completă a „Continentului negru", marile puteri: Franţa, Anglia, Germania, Italia se luptau între ele pentru împărţirea lui. Francezii au acaparat mai ales partea de nord-vest (Africa occidentală franceză şi Africa ecuatorială franceză); englezii, toată partea de est şi sud (de la gurile Nilului pînă la Capetown); germanii au pus stăpînire pe teritorii mai sărace, ca Africa de vest şi Africa de est, iar iatalienii, pe Eritreea şi Cirenaica. Mai existau colonii spaniole, portugheze şi Congo belgian.

În preajma primului război mondial, în Africa erau doar două ţări libere: *Etiopia* şi *Liberia*.

Populaţia autohtonă, în marea ei majoritate, formată din negri, şi-a pierdut pămînturile şi, o dată cu ele, libertatea. Colonialiştii, interesaţi, au trecut la valorificarea bogăţiilor din teritoriile ocupate, deschizînd mine, întemeind fabrici, construind şosele, porturi, organizînd plantaţii etc. cu munca negrilor, trataţi de noii stăpîni ca nişte sclavi. Munca fizică istovitoare, tratamentul neomenos, hrana necorespunzătoare secerau milioane de negri. Cei care nu se supuneau erau vînaţi ca animalele, închişi şi executaţi în numele civilizaţiei.

LECTURĂ

Conning, prim ministru al Angliei, scria în 1825: „Acţiunea s-a realizat, gheara e înlăturată. America spaniolă e liberă şi, dacă nu conducem rău afacerile noastre, ea va fi a englezilor".

Emiliano Zapata era un clăcaş metis, conducător al ţăranilor răsculaţi din sudul Mexicului. El exprima scurt programul răscoalei: *„Pămînt şi libertate!"*. „Rebeli ai sudului, e mai bine să muriţi pe picioarele voastre decît să trăiţi în genunchi". *General foarte capabil şi conducător extrem de popular, Zapata a fost ucis mişeleşte în 1919. Un contemporan spunea despre el:* „din ziua în care s-a ridicat la răscoală pînă în ziua în care a fost ucis, el nu s-a predat niciodată, niciodată n-a fost învins, niciodată n-a încetat să lupte".

Pătrunderea europenilor în Africa şi acapararea ei s-a făcut sub pretextul propagării creştinismului. Chiar şi D. Livingstone s-a dus în Africa ca misionar. Negrii africani au exprimat acest adevăr într-o glumă amară: „Cînd au venit albii, ei aveau evanghelia, iar noi pămîntul; acum, noi avem evanghelia, iar ei pămîntul".

— *Un contemporan despre viaţa negrilor care lucrau în minele de diamante:* „Negrii locuiau în lagăre uriaşe. Fiecare lagăr era un loc întins îngrădit, fără acoperiş, acoperit deasupra cu pînză de sîrmă, care nu-ţi permite să sari peste gard. În interiorul lagărului sînt corturi în care trăiesc băştinaşii. Toate ieşirile sînt păzite cu stricteţe. În lagăr nu intră nimeni. Un drum subteran duce din lagăr în mină".

ÎNTREBĂRI

— Care erau principalele state ale Americii Latine după eliberare şi ce formă de organizare politică aveau?
— Caracterizaţi economia ţărilor din America Latină şi numiţi motivele pentru care era slab dezvoltată.
— Marcaţi pe hartă, cu steguleţe, coloniile franceze şi coloniile engleze din Africa. Duceţi o diagonală de la gura Nilului, peste Africa, pînă la gura fluviului Congo.
— Caracterizaţi atitudinea colonialiştilor faţă de popoarele din Africa. Ce concluzie desprindeţi?

MIŞCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAŢIONALĂ LA SFÎRŞITUL SECOLULUI AL XIX-lea ŞI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-lea

Formarea partidelor politice ale clasei muncitoare. Trecerea capitalismului, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, la noul său stadiu de dezvoltare, imperialismul, a determinat creşterea contradicţiilor dintre burghezie şi proletariat. Setea de cîştig a marii burghezii, dominaţia monopolurilor au înăsprit condiţiile de viaţă ale muncitorilor; orele de muncă au sporit, salariile au ajuns adesea necorespunzătoare, amenzile şi reţinerile din salarii, sub diferite pretexte, ca şi concedierile forţate au devenit un sistem.

Acestea erau grele lovituri date muncitorilor pentru a asigura profituri cît mai mari monopoliştilor.

Suferinţele muncitorilor au intensificat răspîndirea ideilor revoluţionare marxiste, au sporit combativitatea revoluţionară a muncitorilor şi capacitatea lor de organizare.

În aceste condiţii, pentru a-şi apăra interesele, proletariatul şi-a creat *partide politice proprii.* Aşa s-au înfiinţat *partidele socialiste-muncitoreşti* din Germania (1875), Franţa (1879), S.U.A. (1876), Italia (1885), Austro-Ungaria (1888), Bulgaria (1891), România (1893), P.M.S.D.R. *în Rusia* (1893) etc.

Crearea şi activitatea Internaţionalei a II-a. În activitatea lor ideologică şi politică, partidele socialiste simţeau nevoia unui for internaţional îndrumător, a unui organ care să facă legătura între ele, să dezbată şi să stabilească liniile generale de orientare în mişcarea socialistă internaţională. *În iulie 1889,* cînd muncitorii francezi sărbătoreau o sută de ani de la cucerirea Bastiliei, s-a întrunit la Paris *Congresul socialist internaţional.* Preşedinte de onoare a fost Fr. Engels. Congresul a hotărît înfiinţarea *Internaţionalei a II-a* şi, în amintirea jertfelor de la Chicago din 1886, sărbătorirea zilei de 1 Mai, ca zi a solidarităţii internaţionale a muncitorilor.

Pînă la primul război mondial, Internaţionala a II-a a desfăşurat o activitate largă de propagare a ideilor socialiste, de apărare a intereselor maselor muncitoreşti şi ale tuturor popoarelor.

În congresele sale, a dezbătut problema căilor şi metodelor de luptă a proletariatului pentru cucerirea puterii; a demascat şi combătut politica imperialistă şi militaristă a marilor puteri, războaiele şi lupta pentru împărţirea şi reîmpărţirea lumii în sfere de influenţă; a condamnat politica de cotropire colonială, ca şi politica de asuprire naţională practicată de imperiile multinaţionale.

Prezenţa socialiştilor români în mişcarea muncitorească internaţională. Internaţionalismul consecvent al mişcării muncitoreşti din România s-a manifestat prin participarea activă la întrunirile socialiste şi muncitoreşti internaţionale, prin ajutorarea muncitorimii din alte ţări etc. Astfel, socialiştii români au participat la Congresul de formare a Internaţionalei a II-a din 1889 şi la toate congresele acesteia, contribuind la dezbaterile şi hotărîrile luate. Aşa, de exemplu, la propunerea delegaţiei române, s-a discutat pentru prima dată necesitatea alianţei muncitorimii cu ţărănimea în revoluţia proletară. Socialiştii români au avut legături cu partidele socialiste din Balcani; în 1915 s-a organizat chiar un congres al acestora la Bucureşti.

Organizaţiile muncitoreşti din România au ajutat pe emigranţii ruşi să transmită, prin ţara noastră, materiale de propagandă revoluţionară în Rusia. În 1905 au convins guvernul României să acorde azil politic marinarilor revoluţionari de pe vasul „Potemkin" etc.

Apariția leninismului. Răspîndirea ideilor leniniste în România. La început, activitatea ideologică a Internaționalei a II-a a fost îndrumată de Fr. Engels. După moartea acestuia (1895), partidele socialiste și congresele Internaționalei a II-a au alunecat treptat spre oportunism, adică, în activitatea lor, înlocuiau lupta revoluționară cu lupta parlamentară, lăsînd muncitorilor iluzia că pot cuceri puterea politică și se pot elibera și fără revoluție.

V.I. Lenin, care a participat la congresele Internaționalei a II-a și avea o bogată experiență revoluționară, a combătut oportunismul și a apărat tezele revoluționare marxiste. În lucrările sale, Lenin a aplicat marxismul la noile condiții ale imperialismului. Ținînd seama de experiența revoluționară și de noile cuceriri științifice, el a îmbogățit învățătura marxistă cu idei noi privind Partidul Comunist, revoluția proletară, dictatura proletariatului, alianța muncitorească-țărănească și a indicat căile construirii socialismului. În 1903 a creat Partidul Comunist (bolșevic). Astfel a apărut leninismul, care s-a răspîndit, cu repeziciune, în sînul socialiștilor revoluționari din toate țările. Metodele noi de luptă — bolșevice — ca greva politică generală, insurecția armată, au fost însușite și folosite de cele mai înaintate detașamente ale muncitorimii. Leninismul s-a răspîndit și în România. Partidul Social-Democrat din România, cu fruntașii lui, Șt. Gheorghiu, Mihai Gheorghiu-Bujor și alții, alături de Lenin, au condamnat războiul imperialist.

LECTURĂ

Revista „Munca", pregătind primul 1 Mai muncitoresc, scria:

„Ceea ce fac frații noștri din toată lumea să facem și noi; avem suferințe ca și ei, ca și dînșii muncim azi mai mult decît dau voie puterile omenești". *Iar a doua zi după sărbătorire, arăta că:* „un alt partid s-a ridicat în țară, altă clasă de oameni are dreptul la viață politică și socială și, în sfîrșit, *partidul muncitorilor* are puternice baze și adînci rădăcini împlîntate în inima poporului. De azi încolo, se poate spune, fără doară, că partidul muncitorilor există, că este puternic, plin de viață și de voința de a lucra și lupta".

Programul P.C.R. despre importanța creării P.S.D.M.R.:

„Înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a ridicat pe o treaptă superioară lupta clasei muncitoare, a sporit rolul ei în întreaga dezvoltare social-economică a țării".

ÎNTREBĂRI

— **În ce condiții de dezvoltare a societății s-au format partidele muncitorești și Internaționala a II-a?**
— **În ce condiții a apărut leninismul și care-i contribuția lui la dezvoltarea mișcării revoluționare a proletariatului internațional?**
— Care este însemnătatea creării P.S.D.M.R.?

DEZVOLTAREA TEHNICII ŞI CULTURII UNIVERSALE ÎN EPOCA MODERNĂ

Dezvoltarea tehnicii; revoluţia industrială. Victoria revoluţiilor burgheze şi dezvoltarea economiei capitaliste au favorizat dezvoltarea tehnicii, ştiinţei şi culturii. Burghezia în ascensiune a luat măsuri pentru dezvoltarea învăţământului, a înfiinţat laboratoare, biblioteci, muzee şi institute superioare de cercetare, ale căror descoperiri şi invenţii să fie aplicate în producţie.

Încă la începutul epocii moderne tehnica a progresat prin invenţia primelor maşini textile, şi mai ales a *maşinii cu abur,* inventată de *J. Watt* (1769). Aplicarea acestora a determinat în Anglia, la mijlocul secolului al XVIII-lea, *începutul revoluţiei industriale,* adică trecerea de la manufactură la fabrică.

Mereu perfecţionată, maşina cu abur a fost aplicată de către *R. Fulton* (1803) la *vapor* şi *G. Stephenson,* la *locomotivă* (1814); prin aceasta s-au revoluţionat transporturile pe glob.

În secolul al XIX-lea, tehnica progresează rapid prin invenţia *motorului cu explozie, a motorului electric, a telegrafiei fără fir, a radiotelegrafiei.* Noile realizări ale tehnicii au impulsionat revoluţia industrială. De la mij-

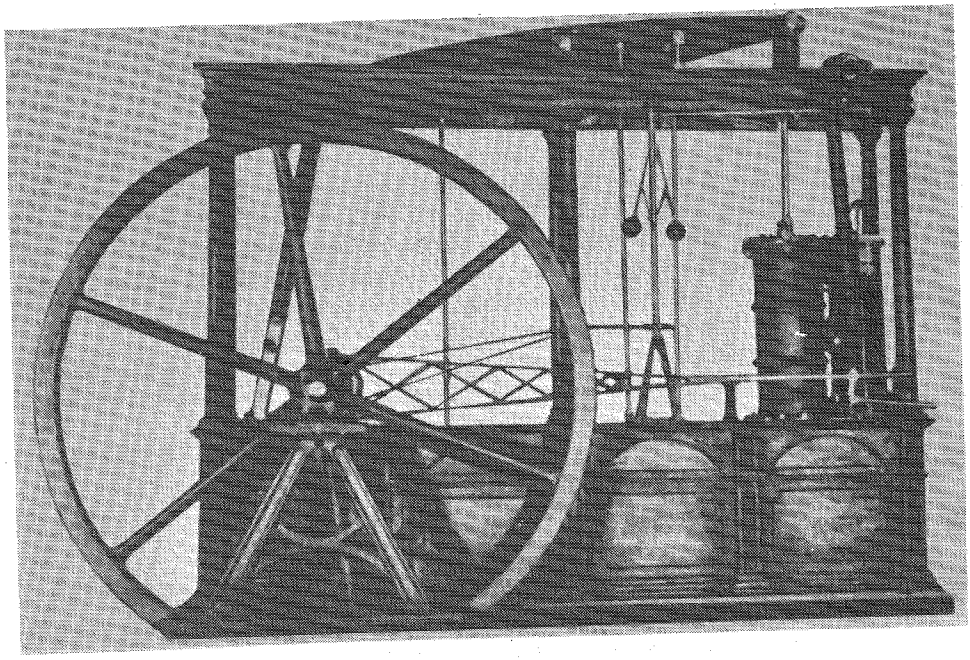

Maşina cu abur, construită de James Watt.

locul secolului al XIX-lea, ea a cuprins, treptat, toate țările Europei, Americile, țările din Asia și unele state din Africa (Egipt, Algeria etc.). Au apărut industrii noi, ca industria electrotehnică, aeronautică, de automobile și s-au înălțat primele hidrocentrale.

Revoluția tehnico-industrială a revoluționat în continuare mijloacele de transport. S-a lărgit rețeaua de căi ferate, navigația maritimă a fost mult ușurată prin construirea *Canalului Suez* (1869) și a Canalului *Panama* (1914). Motorul cu explozie a deschis calea *transportului auto.* În 1900 a fost realizat *primul dirijabil* (Zeppelinul), inaugurînd transportul aerian. Legătura dintre țări și continente a ajuns să se facă direct prin *telegraf, telefon, radio.*

Marile descoperiri științifice ale epocii moderne. Dezvoltarea științei a mers mînă în mînă cu aceea a tehnicii. Primele mari descoperiri științifice ale epocii moderne au fost tocmai cele care au stat la baza revoluției tehnico-industriale: energia aburului, energia electrică și a combustibililor lichizi.

Alte mari descoperiri în matematică, fizică, chimie, astronomie au fost: legea atracției universale (Newton); prima teorie științifică despre originea lumii (Kant-Laplace); legea conservării energiei (Lavoisier-Lomonosov); teoria atomică modernă (Dalton). În domeniul electricității: pila electrică (Volta), motorul electric (Iacobi), becul electric (Edison), telegraful electric (Morse), radio-telegrafia (Marconi). De mare importanță a fost descoperirea razelor X (Röntgen), a radium-ului (Marie și Pierre Curie), legea periodicității (Mendeleev).

În științele naturii s-a descoperit teoria evoluționistă (Ch. Darwin), viața din peșteri (Em. Racoviță), iar în medicină, anestezicele și vaccinurile (L. Pasteur, V. Babeș). Prin explorarea Americii Ecuatoriale, a Africii

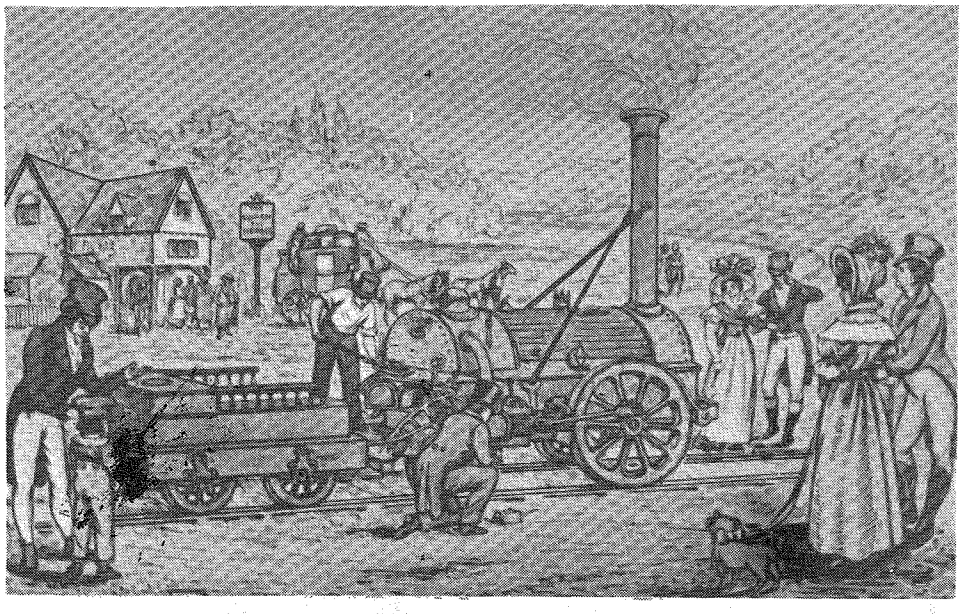

Prima locomotivă construită de George Stephenson.

Centrale şi atingerea celor doi poli, întreg globul era cunoscut.

În domeniul istoriei s-au făcut marile descoperiri arheologice de la Troia şi Micene (H. Schliemann), Creta şi Egipt (Arthur Evans); au fost descifrate hieroglife (Jean François Champollion). Au fost scrise tratate de istorie antică, de istorie a Germaniei, a Rusiei, a Franţei, a Ţărilor Române etc.

În filozofie s-au remarcat prin ideile lor progresiste *Alexandru Ivanovici Herzen, Mahatma Gandhi, Sun Yi-xian, Nicolae Bălcescu* etc. Cei mai de seamă gînditori ai epocii moderne au fost *Karl Marx* şi *Friedrich Engels.* Ei au formulat teoria marxistă: *materialismul dialectic* şi *istoric,* o teorie ştiinţifică care cuprinde principiile generale ale dezvoltării naturii şi societăţii omeneşti. Însemnătatea acesteia constă mai ales în aceea că nu se mulţumeşte numai să explice apariţia lumii şi societăţii, ca gînditorii de pînă atunci, ci a arătat cum să se poată schimba şi transforma lumea şi societatea pentru a asigura un progres social continuu.

Principalele curente literar-artistice. Curentele literare şi artistice dominante în epoca modernă au fost *curentul romantic* şi *curentul realist.* Scriitorii şi artiştii romantici exprimă în creaţiile lor nu numai propriile lor sentimente, ci şi protestul împotriva nedreptăţilor din societate; multe din operele lor erau o chemare la luptă pentru libertatea omului şi a popoarelor.

Curentul realist exprima omul şi societatea, aşa cum erau, cu defectele şi calităţile lor.

„LIBERTATEA CONDUCÎND POPORUL" pictură de E. Delacroix

Printre *scriitorii romantici*, amintim pe: *I. W. Goethe, G. Byron, V. Hugo, A. Puşkin, A. Petöfi, Adam Mickiewicz, M. Eminescu.* Dintre realişti: *H. de Balzac, Ch. Dickens, N. Gogol, I. L. Caragiale.*

Pictorii cei mai de seamă din veacurile XVIII—XIX au fost: *L. David, E. Delacroix, Th. Aman, N. Grigorescu,* iar cei mai mari sculptori: *A. Rodin, Fr. Rude.* Printre pictorii realişti: *Fr. Goya, I.E. Repin, Şt. Luchian.*

În muzică, epoca modernă este epoca celor mai mari compozitori; acum s-au scris simfonii, opere, concerte şi alte creaţii muzicale de o valoare neîntrecută. Muzica lui *W.A. Mozart, L. van Beethoven, G. Rossini, G. Verdi, M. Glinka, Fr. Chopin, P.I. Ceaikovski, G. Enescu* etc. a încîntat şi înnobilat generaţii după generaţii. Compoziţiile lor formează şi azi programul marilor spectacole muzicale din lumea întreagă.

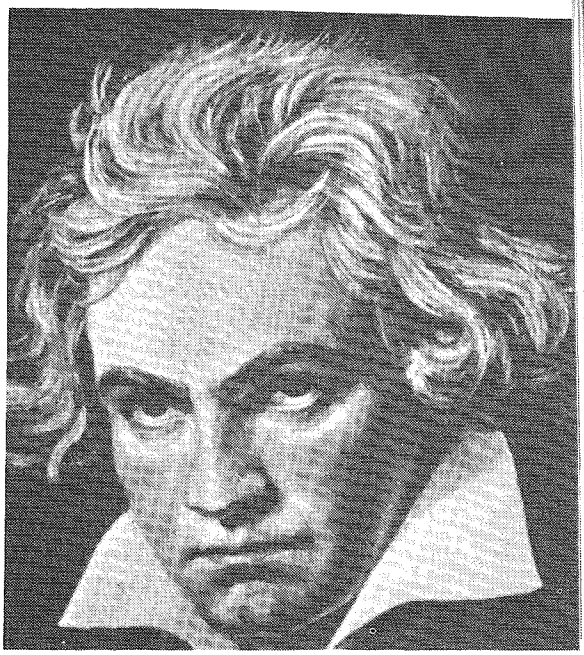

LUDWIG VAN BEETHOVEN
cel mai mare compozitor al lumii

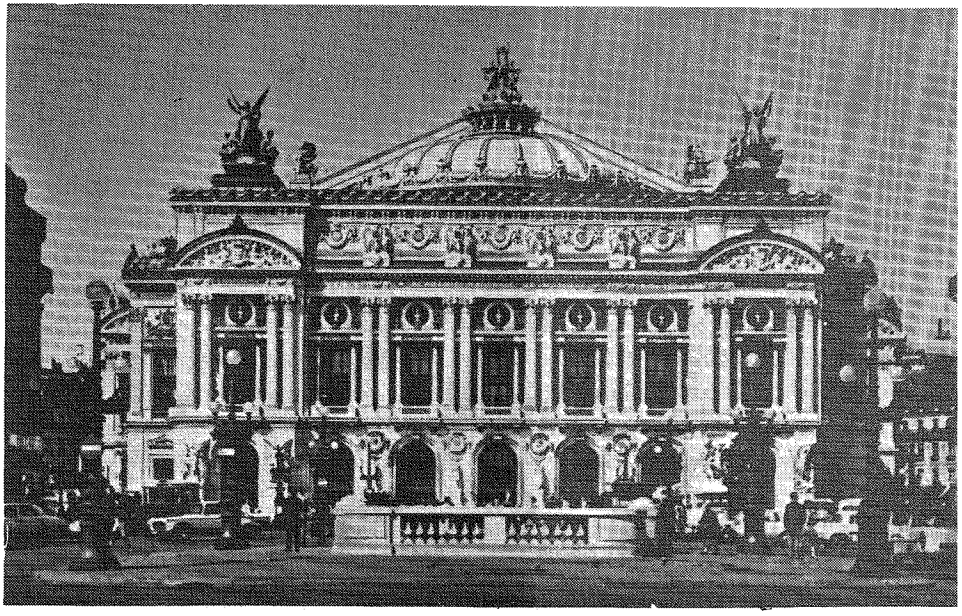

Faţada Operei din Paris.

LECTURĂ

Un călător francez descria astfel folosirea mașinii cu aburi în Anglia:

„Fără exagerare aceste mașini sînt în Anglia tot așa de obișnuite și chiar mai mult, decît sînt la noi morile de apă și de vînt... unele pompează apa din mine, altele urcă cărbunii la suprafață, altele pun în mișcare laminoare, pietre de moară și filaturi. Aproape orice muncă se face cu mașina; pentru operațiile care cer oarecare forță, pentru laminat metalele, de exemplu, pentru lustruit..., se folosesc roți mari, mișcate de mașina cu aburi".

Danton spunea: „Știința de carte este tot așa de necesară pentru om ca și pîinea".

Ludwig van Beethoven: „Libertatea și progresul constituie nu numai țelul artei, dar și al întregii vieți".

ÎNTREBĂRI

— **Care sînt cele mai importante realizări ale revoluției tehnico-industriale din epoca modernă?**
— **Căutați în Dicționarul enciclopedic român: cărora țări aparțin oamenii de știință, scriitorii, artiștii, compozitorii amintiți în lecție?**
— **Notați-vă în caiet numele personajelor din piesele de teatru ale autorilor amintiți în lecție, văzute pe scenă sau la televizor.**
— **Ce mari muzicieni ai epocii moderne cunoașteți în afară de cei menționați în lecție?**

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914—1918)

Politica externă expansionistă a marilor puteri; lupta pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii. În condițiile trecerii la imperialism și a dezvoltării inegale și în salturi a capitalismului, marile puteri au dus o politică externă expansionistă, de acaparare de noi teritorii și colonii ca surse de materii prime și piețe de desfacere pentru mărfurile lor. Astfel, Anglia a ocupat noi colonii în Africa: *Egiptul, Sudanul, Africa de Sud, Rhodesia* etc.; în Asia: *Afganistanul, Birmania, Malaia* etc. Franța a pus stăpînire pe *Tunisia, Maroc, Sahara, Congo,* în Africa, iar în Asia și-a lărgit teritoriile din *Indochina* și *influența în China.* Rusia a ocupat teritorii în *Iran* și și-a extins *influența în China,* ceea ce a dus-o la conflictul armat cu Japonia.

Țările mai tinere, ca Germania, Italia, au ocupat și ele unele colonii; Germania, *Africa de Sud-Vest* și *Africa de Sud-Est, insule în Pacific* și *zone de influență în China,* Italia, *Eritreea, Tripolitania* și *Cirenaica,* în Africa. Statele Unite ale Americii au pus stăpînire pe *Insulele Hawai* și *Insulele Filipine* și au instituit protectoratul asupra *Cubei* și *Porto Rico.*

Dar, atît Germania, cît și Statele Unite, Italia etc. nu erau mulțumite cu împărțirea făcută. Ele urmăreau reîmpărțirea coloniilor și a zonelor de influență în țările slab dezvoltate. Această reîmpărțire nu se putea face decît prin război. În vederea războiului pentru reîmpărțirea lumii, marile puteri s-au înarmat și s-au coalizat, formînd două blocuri politice și mili-